

HIRU ALDIZ IKUSI DUT AITZOL

Tolosa, 1996-X-17

Xabier Iratzeder

I.—Lehen aldia hogoi-ta hamalauan ziteken; Espainiako gerla has aintzin, bi urte lehenago.

Aitzol, Ariztimuño apeza ikusi nuen *Donibane*-ko karrika-nausian iraganki, xuri-gorri-ferde xingolez apaindu Gipuzkoar gazte andana batek inguratua.

Ez nituen orduan hamalau urte baizik; eta banago ez ote nuen hori izan: ene bihotzeko euskal-ametsen goizargi zirrinta.

Etxeko leihotik beha nindagokioten; eta gero, karrikaraino jauntsirik, heien ondotik joan nintzen, “Gure Etxea” deitu antzerki-tokirat.

Han *Aitzol*-ek izan zuen lehen hitza, hitz sarkor eta beroa: “Lapurdiko, Benabarreko ta Ziberoko euskal-anaieri bihotz-bihotzetik agur!”.

Paristarrez, Inglesez eta nork-daki-nungotarrez itoa zen, uda egun hoitan, *Donibane*. Egina nuen ordukotz ene bizi-bidearen hautua: Euskal-Herria salbatu behar-eta, ez nintzen gerla-gizonen artean sartuko, ez eta politikari-eleketarien artean ere. Joanen nintzen apezterat, geroko euskal-anaien argiratzaille.

— Ez zuen *Aitzol*-ek lehen aldia *Hendaia*-ko zubitik hunat iragaiten zela.

Mila bederatzi ehun eta hogoi-ta hamekan apez bakar bat izan zuen *Segura Toledo*-ko Kardinaleak, muga iragaiten, lagun; eta, apez hura: *Aitzol* (*).

Nunbeitik jakina zuen, Gobernamentuak ohildurik, Gipuzkoan barna zela ihesi joatekoa. Ez zuen nahi izan Eliza Sainduko Kardinale bat euskal-lurrean iragan zadin, gehiagoko jauspén eta maltasunik gabe.

Ezaguna zuen jadanik Segura jaun apezpikua; ikusia zuen *Barzelona*-ko Misione-biltzar handian. Ez zituzten denetan *Aitzol*-ek eta harek ikus-molde berak; bainan Espainiatik ohildu hori gaizki-erabili Eliza Saindua bera baitzitzaion, ez zuen nahi hola denek utzia urrundu zadin. Zubiaren iragaiteko, joan zitzaion laguntzaile; eta biharamun goizean berak zuen Meza emaiten lagundu.

(*) Ikus: Oharra I, p. 413.

Hendaiatik norapeit joan behar eta, *Beloke*-ko fraideri zioten Kardinaliak aterbe eskatu. Ez zuen orduan, *Ariztimuño* apezak asmatuko: bera ere, bortz urteen buruan, ihes-leku bereratz zela joan beharra.

II.—Hogoi-ta hamabortzeko irailaren 22-an, bigarren aldikotz nuen *Ariztimuño* ikusi eta entzun.

Atharratze-n bilduak ziren zazpi Euskal-Herrietako Euskaltzaleak. Hamabortz urte nituen eta gogo bihotzetan egon zaizkit egun hartan ikusiak, ikasiak, entzunak.

Bazkaltiarren esku-zartek xuti-arazi zuten *Aitzol*. Urrian agertu “Aintzina”-k aipatu zituen erdaraz haren erranak; huna, gure euskalkirat itzulirik, nolatsukoak izan ziren:

“Euskal-aniak doi bat zarrapaturik ere, nahi dut argi eta garbi mintzatu, gauzak diren bezala aipatuz; ez naiz-eta gezurka aitzeko *Atharratze*-rat etorria.

Hogoi-ta hamabortz urte bada Euskaltzaleak biltzen direla. Zertarat heldu izan dira? Euskarak bizirik irauten du, bai edo ez? Zabaldut ote da ala galdu, hogoi-ta hamabortz urte huntan? Norat goazi, frantses-espainol uholdearen aurka, ez badugu urteko bazkari handi hau baizik ezartzen?

Ez da harat-hunatik; hola ibiliz, hurbiltzen ari gizaio hau entzungo den egunari: “Kantabria-ko itsas-bazterrean bazen aspaldian gizalde bat, Euskaldunen gizaldea deitua; bainan irauten jakin ez duena.” Hortaratu nahi ote dugu? Segur ezetz; haatik, ohartuz ala ez, bagoazi leize zilorat.

Zuk aipatu “odolaren mintzoa” entzuten dugu, *Oxobi* maitea; eta *Eizagirre*-k erran bezala, gure Herria maite dugu, bainan bihotzeko mintzoa ez aski: aipatu behar da egun guzitako bizia, egunean eguneko ogia. Ogi hori Erdaldunen ganik behar balin badugu eskuratu, gure geroko bizia kanpotarren ganik igurikatzen balin badugu, nolaz ote ez da gure euskalgora, gure euskal-gogoa urtuko, izaitte gabeko amets hat bezala. Euskalzaletasuna salbatzeko, behar da Euskal-Herria salbatu; ez hitzaldi ederrekin, bainan bai gure Euskal-Herrian lan-bideak hobekituz eta bizi-ahalak zabalagotuz.

Eskuinekoak eta ezkerrekoak lot ditela denak salba-bide horri, bi eskuak Euskal-Herriko anai-eskuak bezale josiak.

Politika guziak baino gorago, hasiko direnean Euskaldun guziak elgarri hurbilago, elgarri josiago bizitzen, -eta auzoko erdal-jenderi ezinbertzez hain menpetuak gaketuak izanen ez direnean, errexago izanen da orduan euskal-odolaren mintzoa entzutea bai-eta mintzaira ta ohidurak salbatzea.”

Bururatzean, *Aitzol*-ek dei bat egiten diote gazteeri eta barkatu galdetzen, euskara bizi-arazteko bideak, berak bezala ikusten ez luzketeneri.

— Atharratzeko Euskalzaleen Biltzar hortan ikusi eta entzunak, enetzat ezin ahantzizkoak; pertsutan ere aipatu gabe ezin utziak:

Dena begi zagon mutiko bat nintzen...
 Orroit naiz eguerdi batez, Atharratzen,
 Gizon horiek ikusirik, aditurik, miretsirik:
 Zer gizonak!...
 Argi zabaltzerik ez da hain argi eta su,
 Ez itsaso uhainik hain tiraintsu,
 Ez eta euskal-mendirik hain gorarik,
 Nola baitziren gizon horiek... gizon!
 Ikusten ditut oraino xutitzen,
 Mintzatzen, kantatzen
 Aitzol, Eizagirre eta Monzon.

Ikusten ditut heien behakoak,
 Aditzen heien mintzoak, heien kantu beroak.
Aitzol! barneko suak jana,
 Euskal-arimari osoki emana.
Aitzol eta *Eizagirre*,
 Besoak zabal ta bihotzak zenbategi zabalagoak,
 Mendiz hunaindikojendeari
 Oihuz eta kantuz ari.

III.—Hirugarren eta azken aldian *Aitzol* ikusi dutalarik, *Beloke*-ko hai-zondoan itzalean izan da; eta, ordukotz, hamasei urte nituen.

Fraidetu osaba-apezaren ikusterat etorria nintzen eta ereman ninduen, eleketa ariz, gazteen pilota-plazaraino. Bazen hor galtza beltzez eta atorra xuriz jauntzi gizon bat, pirripitan ibiltzen ikasten iduri zuena. Gizon hori: *Aitzol* apezaz.

Ez nuen harekin solasik egin. *Donibane*-ko karrikan iragaiten eta *Atharratze*-ko Biltzarrean mintzatzen urrundik ikusirik ere ez nuen, egia erran, kasik ezagutzen.

Geroztik dut jakin, sortzez Tolosarra zela eta hamabi haurridetarik hamekagarrena. *Comillas*-eko apezgaitegirat joan zen hamahiru urtetan eta, mila bederatzi ehun ta hemeretziari, *Gasteiz*-ekorat. Apezte-eta, hogoi-ta bitik bederatziraino su eta kar aitu zen Misionen alde, bai idazten, bai biltzarreak antolatzen.

Bularretarik odola emaiteraino eriturik, bere apez bizimodua aldatu behar izan zuen. Orduan zuen *Pio Montoya*-rekin "El Día" egunkaria sor-arazi eta euskarazko lanak sustatu; orduan ere zen hasi euskal gazteak biltzen, argitzen, sugartzen.

— Horiek hola, horra bet-betan Espainiako gerla. Uztailaren 27-an *Requete*-ak *Beasain*-en eta *Oiarzun*-en sartzen dire; 28-an *Donostia*-n nausitzen.

Aboztuaren 2-an Frantzia alderat doa *Benegas*-ekin *Aitzol*, 14-an *Hendaia*-tik *Echalar*-rerat, *Sara*-ko auzapezarekin egin-ahalak egin nahiz tirokatzeak eta elgar-hiltzeak geldi ditezten. Etsaiaren aztparretarat erortzer izan ondoan, *Benegas*-ekin *Beloque*-ko aterberat joanen da eta, irailaren 9-tik urriaren 13-raino, hango bakean biziko bertze Gipuzkoar iheslari zenbeiten artean.

Orduko argazki batean ikusten ahal dire, aita Abadearen eskuinean, urrunagotik hurbilenerat:

- Jose-Maria *Benegas*, abogadoa,
- Jose *Ariztimuño-Aitzol*,
- Juan-Migel *Sansinenea*;

aita Abade Jean-Gabriel *Hondet* Hendaiaaren ezkerrean:

- Antonio *Labayen* (haren gibeledko biak?),
- Jose-Maria *Barandiaran*,
- Benito *Begiriztain* (orduan *Beloque*-n bizi zena),
- D. Ramon *Laborda*.

— Hilabete oso batez eta lau egunez egona da *Aitzol* fraiden aterbe hortan.

Huna hemen, euskararat itzulirik, handik *Pio Montoya*-ri idatzi diozkan bi azken eskutitzetarik zenbeit lerro:

“Etorri berria naiz bake-leku huntarat, zenbeit egun iragan-eta gure aberzale iheslarientzat laguntza aurkitu ta antolatu beharrez. Ipar-aldeko Euskal-Herri hunek ez du euskal-anaitasunik.

Karlisten eta Abertzaleen artean elgartzeko solasak zertan ote diren jakiten baduzu, eskertuko nitzaizuke bi hitz igortzea.

... Orai da heien artean bakea egiteko ordua ...

Hitz hau idazten hasterakoan, etorri zaiku ametsetako gure *Laborda* ... Errana dio aita Abadeak egon ahalko dela apur bat *Beloque*-n...

Erraiten du *Laborda*-k ez dela berritz *Donostiarat* itzuliko, *Mola* ikusten ez dueno “*Poxpolin*”-en aintzindari.

Ea etorriko ote zaren egun batez ikusterat eta gurekin mintzatzerat.”

Aitzol

(36-eko irailaren 11-an)

Bi egunen buruan:

Gare et Postes : Urt
Télégr. | Labastide-Clairène
Téléph. |

1736 ng-x garin-6 an

Lafitte up an jaman
Mstanken.

A gur adiskide;

Ornen darumustikju pake sam
duan gure egnak porantez pis-
ka bat ik'asi naink.

Aruntiki. Cuskaldunen cora gonk
egnetik; egnora ari dira itxur-
ken eta beltzago arpezia orakuy-
ten.-

Barke zaidazu Mstanken nui
katutakoa gorruaten.- i Tlatzi
al-dioen aita Dionos Vaudhori
Pauj'orat? - Ezin baigora sekun-
du guzian unen, Belloc'en egon,
eta zor baitetan p'usatn bear de-
gu un'orantzeru begiratuaz.-
L'euengor ekeini zizkidarun

mozak aiske nora dijoskit eta
al-bazenuke beste batzuk erin-
teko-al eskaten dituzt.-

i Ezeren berinik bai-al-dezu?
Einen berinonen. g'ozak gorak k'oma
gaur on gutxi dir g'ozak gu, oraingo
beintat.-

Barke ezartzen diskidunlan la-
nengatik.-

Esker auzte -
Zel' bantun

Christiano fufria

“Agur:

Eskerrak dauzkitzut, bakeratzeko solasen berri emanik. Nik ere zuk bezala daukat: apezpikuekin gezurka ari direla militarrek, eta ez dezakegu heien ganik deusik igurika.

Badakit ez dezakegula azkatasun ondar ttipienik ere igurika. Bainan ekarria banintzen ni militarreri hautsi-mautsi zerbeit eskatzerat, hori zen beldur bainintzen eta beldur bainaiz euskal-gudarietan sartu ziren gure gazteentzat.

(...) *Toulouse*-ko irrtiak jakin-arazi dauku: *Donostia* militarren eskuetarat erori dela goizeko oren batean. Harritzen gaituena, haatik: ihardokitzerik gabe erori dela etsaien eskuetarat.

(...) Idazten dit *Lafitte*-k egin-ahalak egin dituela ihesi etorri abertzaleen alde; eta iduri du ondorio onik ekarriko dutela (Baiona-ko) Apezpikuaren eta *Ybarnegaray*-en urratsek.

Begiraleak ere, hemengo “Euskalerrizale“ taldeko emaztekiak hasi dira ere mugitzen eta gureak laguntzen.

Agur, bihotzez bat.

(34-eko irailaren 11-an)

Hirugarren eskutitza, urriaren 6-ekoa:

Lafitte apaiz jaunari
Ustaritzen

Agur, adizkide:

Emen daramazkigu pake sainduan gure egunak, prantzez pizka bat ikasi nairik.

Aruntzko Euskaldunen arazoak egunetik egunera ari dira itxusitzen eta beltzago arpegia erakusten.

Barka zaidazu Ustaritzen mintzatutakoa gogoraztea.—Idatzi al-diozu aita *Piarres Lhande*-ri *Parise*-rat?—Ezin baigera sekula guzian emen *Belloc*-en egon; eta zerbaitetan pentsatu bear degu, aurrerantzera begiraturaz.

Lenengoz eskeñi zizkidazun mezak azkenera dijoazkit: eta, al bazinu, nik beste batzuek erraitekoak eskatzen dizut.

Ezer-en berririk bai al dezu? Emen berri onen goseak gera; baña gauz gutxi dagerkigu, oraingoaz beintzat.

Barka ezartzen dizkizudan lanen gatik.

Esker anitz

Jel baitan.

Ariztimuño

IV.-Ordukoa ditake *Lafitte* eta *Aitzol* apezek *Uztaritze*-n izan zuten azken elgar-hizketa. Ene “Orroitzapen purruketan“ aipatua dutan bezala, *Lafitte*-k berak kondatua daut, hirurogoi-ta hemeretzi-ko aboztuaren 25-an:

“Beloketik, egun batez, etorri zen *Ariztimuño* nerekin mintzatzerat. Erran zautan: “*Horra, Espainiarat noa. Ez ditut gazte hoik guziak hola utzi nahi; uste dut harat itzultzea dela nere eginbidea... Harat noa.*”

Erran nion, orduan: “Zuk ikus! Agian zerbeit onik egin ahalko duzula! Badakizu zer duzun irriskatzen.“ Hori bazakien: *Banoa, gau huntan, «Galerna» untzian... Otoitz eginen duzu neretzat?*” - “*Bai otoitz eginen dut zuretzat. Ez da, egia erran, lehen aldia izanen...*” “*Ederki, bainan egiten duzu zinez otoitz?*” - “*Bai, otoitz egiten dut*”. “*Eta zer diozu Jainkoari galdegiten?*” - “*Hau diot beti: egin bedi zure nahia*”. “*Hau gizona! Ez duzu, beraz, deusik galdatzen!*” *Eta irriz hasi zen.*

Nik orduan berriz: “*Eta zuk zer diozu, otoitz egitean?*” *Ariztimuño*-k neri: “*Nik Santa Teresa-k bezala dut otoitz egiten*”. - “*Zer egiten zuen ba Santa Teresa-k?*” “*Hau erraiten zuen: Bai, Jauna, zure nahia egin bedi; bainan zurea nerea izan dadila*”. Berriz ere irriz.

“*Ederki, egin zion Lafitte-k aintzinat, antola zaite zure gisan; bainan... iduri zait ez litakela hain gaizki, Haren nahia egina balitz*”. *Aitzol*-en azken hitza: “*Gauden hortan: zure otoitza nahikoa zait; aski duzu hola egitea*”.

Horiek hola, elgarri “ikus arte” erran dugu; eta joan da... (*).

— *Aitzol*-en azken eskutitza urriaren 15-ekoa da (itsasoz joan aintzin, bi egun; *Pio Montoya*-ri idatzia):

“*Enehun Beloke-rat itzultzean, erran didate etorri zinela igandean ene ikusterat.*

... Ez naiz gehiago Beloke-rat itzuliko.

... Dudarik gabe, gure herritarreri egon-toki aurkitzeko egiten ditudan indar-gutiko egin-ahalak eta harat-hunatak, badazkite militarrek beren salata-rieri esker. Badauzkate heiek politika-urratsak direla.

... Zenbeit egunez (Baiona-ko) hotel batean nago; bainan ez hitzik igor, laster naiz hemendik airatuko. Ez dakit oraino norat. Beharba Bilbo-ra, zer-berrietako on balin banaiz...”

Goizean Meza *Ziburu*-ko elizan emanik, eta azken eskutitz hau igorririk, *Baiona*-rat joan zen “*Galerna*” itsas untzirat, *Pasai* aldean hartua zen eta, 17-18-ko gau beltzean, *Hernani*-ko hil-harrietan tirokatua.

(*) Ikus: Oharra II, pp. 14-15.

* * *

Eta, bururatzeko, huna orduko ene pertsu bat:

... Ikusi dut *Aitzol* fraiden artean ameska... Eta joan da, bere gazteen azken hil-deiak entzunik; Joan da eta hil... heien odolean bere odola emanik, Euskal-errautsean bertzen amodioz auhenkatuz: *Barka!*

OHARRA I

“El 16 de junio de 1931, en la tarde, Aitzol sale para la frontera de Irún; supo por Aldasoro, Gobernador de Guipúzcoa, que el Cardenal Primado, Sr. Segura, salía exilado por orden del Gobierno, y llegaría a Irún al atardecer. Ariztimuño había conocido al Cardenal Segura en el Congreso Nacional de Misiones en Barcelona, quiso acompañarlo en aquel trance. Después de una larguísima espera, ya de madrugada, llega el auto policial, y tras los guardias que lo custodian aparece la aceitunada y destroncada figura del cardenal... Sus cansinos ojos miran aturcidos y se cruzan con los de Aitzol. Ambos avanzan al encuentro. Primera sonrisa en la fláccida faz del Sr. Cardenal trenzada con sus primeras palabras... —¿Cómo Ud., don José, aquí?... —Sí, mi cardenal, le estaba esperando para ayudarlo en lo que pueda en estos momentos de dura prueba... En Hendaya tengo en el convento de las Siervas una hermana, y es allí donde pensaba conducirle para que repose—. En el convento, el Cardenal desea celebrar la misa, que es ayudado por Aitzol, y tras la misa, el adiós definitivo. No se volverán a ver más en la vida”.

Este era el *saeerdote* Ariztimuño, quien dio más de una prueba de su vocación y de su entrega a la labor sacerdotal.

(AITZOL-en idazlan guziak I, p. 44)

OHARRA II

Hogoi-ta hamaseian

Lafit apezak, uztailleko lehen egunetan, *Jakes Mestelan*-ekin, sor-arazi zuen “*Menditarrak*” deitu mutiko-taldea Horien helburua: euskal-mendien ezagutzea eta euskal-dungoan aintzinatzea.

Zortzi lagun bildu ginen orotarat. Gure oihal-etxolak *Eihalarre*-n finkatu ginituen, hortik *Arnegi* alderat bai eta *Artxilondoraino* ibil-aldiak egiteko. Larruzko untzi bat liburuz betea ekarri zuen lehen egunean, eta ez zuen azken egunean, liburu bakar bat ere irakurri ahal izan.

Han ginelarik hasi zen Espainiako gerla; eta ginauden tokiraino etorri zitzaizkon egun batez bi jaun: *Aizpun* Napparokoa eta *Louis Inchauspe* Garazikoa.

Euskal-mendietarik Uztaritzeko zelaierat jautsi orduko, izan zuen zer egin eta zertaz kezka.

Napartarren eta Gipuzko-Bizkaitarren arteko har-emanen sustatzerat bermatu da.

Ariztimuño, *Aitzol* famatua, etorri zitzaion ere lagun zonbeitekin mintzatzerat: haizu ote zitzaioten Espainiaren aurka, Euskal-Herriaren eskubideen zaintzea?

Erran zioten ez zela errex ihardestea; irakurri zioten, haatik, liburu batean noiz eta nola zitaken gerla bat zuzen, bai eta zer zion hortaz *San Tomas* Akinakoak.

Aitortu zioten ez zuela berak arrunt argi ikusten; baina hek joan ziren haren gelatik, erranez: orai argituak zirela, bazakitela orai zer egin, *San Tomaseri* jarraikiko zitzaioleta: gorriekin joanen zirela, ez gorri zirelakotz, baina, tokian tokiko, helburu berak zaintzen zituztelakotz.

Handik laster, Belokerat etorri da *Aitzol* ihesi. Zenbeit ilabete egon zen hemen, mendiz bertzaldeko berrien entzunka. Azkenean joan zitzaion berriz *Lafit*-i, erranez: berak berotu zituela gazte abertzaleak, eta ez zagokela hemen, hek gerlako hil-irriskuetan zabiltzalarik.

Huna bien arteko azken solas-aldia, *Lafit*-ek berak neri, erdaraz, kondatua (28/8/79).

“Abiatzean, erran zautan: «Otoitz egiten duzu enetzat?» - «Bai, otoitz egiten dut zuretzat. Ez da, funtsean, lehen aldia izanen: otoitz egiten dut maiz zuretzat.» *Aitzol*-ek orduan: «Otoitz egiten duzu, baina zinez eta egiazki?» «Bai, bai, otoitz egiten dut.» *Aitzol*-ek berriz: «Eta zer galdatzen diozu Jainkoari?» - «Nik erraiten diot beti: egin bedi zure nahia.» «Ai! gaizo abila! ez duzu beraz deusik galdatzen... (biek irri).»

Lafit apezak: «Eta zuk nola egiten duzu, otoitzean ari zarelarik?» «Oi! nik, ihardetsi zion bertzeak, otoitz egiten dut *Santa Teresa* handiak bezala.» - «Zer egiten zuen *Santa Teresa*-k?» «Erraiten zuen: bai, Jauna, egin bedi zure nahia, baina zure nahia nerea izan bedi (berriz ere bieki irri).»

Horiek hola, *Lafit*-ek: «Ederki, antola zaite; baina nik pentsatzen dut ez dugula Jainkoaren nahia ahanzten ahal. Ez dakigu baduenez gure otoitzaren halako beharrik. Nik ez dut bertze deusik galdatzen, Jainkoari mintzo naizelarik-Uste dut ez litakela hain gaizki haren nahia egina balitz. Guk dugu haren nahi hori tratatzen: erran daukularik zer ginuen egitekoa, eman dauku-eta, on-

dikotz, nahi dugunaren egiteko ahala, ahal harrigarria...» «Ondo, ondo: zure otoitza nahikoa izanen dut: otoitz egizu horrela.»»

Hortan joan zen **Aitzol** eta «**Galerna**» itsas-untzian sartu. Hartua izan zen eta, **Hernani**-ko hil-harrietan, titokatua.

1985-eko *Otoitzlari*-116etik

OHARRA III

BARKA

España hortan izan da segur asko bitxikeri:

Horra nun zaikun etorri

Euskadirat Galtxagorri

Jainkoaren amodioz jazartzerat apezeri.

Berriki apez suhar bat hil beharrez zeramaten;

Hil-harrietan tiroka odolez estali zuten.

Ifernuan zer irriak orduan egin dituzten.

Apez gaixoak begiak, suharrik, zerurat dauzka,

Gizon bat doa lasterka

Bularrak zilatzen diozka:

Jaunak bezala hiltzean dio: "Jainkoa, oi, barka!"

Apez haren kar sailduak lurak ikusi balitu

Bai eta zer gizon gaitzaz mundua zuten gabetu,

Lurak berak hiltzaileak, segur, zituzken suntsitu.

Nor zen? Zer egin ote du? maitatu herri zaharra

Eta langilez leherra

Itzularazi ongira.

Nor zen? Apez suharrena: Aitzol, Aitzol kartsu hura.

Garrak ezeztatu nahiz bihotza dute zilatu;

Bainan gure bihotzerat gar hek zaizkigu airatu.

Zure heriotzak, Aitzol, fruituak emanen ditu.

"Biziaren olerkia" p. 25

OHARRA IV

ZORIGAITZEZKO EUSKADI

(airea: Ara nun diran...)

Euskal-Herriko zeru ez-tian, hedoi beltzak bildu dira;

Haitzen artetik izigarriko sistutan ari da herra;

Odol berozko iturburu bat doa menditik behera...

Auhenkatzetik nehoiz ez geldi,
Zorigaitzezko Euskadi!...

Lanerat goizik gizon gaztea abiatu da kantari;
Bainan anaia, ustegabeen, tiroka zaio jazarri:
Oihu samin bat botatuz kolpez zauriturik da erori.

Auhenkatzetik nehoiz ez geldi,
Zorigaitzezko Euskadi!...

Bere haurñoa salbatu nahiz, ihesi joan da joan ama;
Laster mendiez alde huntarat besoetan baderama:
Zori oinazen artetik doa. Gaixo amaren marruma!

Auhenkatzetik nehoiz ez geldi,
Zorigaitzezko Euskadi!...

Zelaian bada harri meta bat, erditik kea dario...
Jabe zaharrak, hurbil jarririk, nigarrez behatzen dio.
Zenbatek dute aiten egoitzer tristerik erran adio!

Auhenkatzetik nehoiz ez geldi,
Zorigaitzezko Euskadi!...

Amodiozko Jainkoarentzat hori egin omen dute.
Jainkoarentzat bazterrak erre eta apezak hil ote?...
Zu, otoi, Jauna, gure herriaz zerutik urrikal zite.

Auhenkatzetik nehoiz ez geldi,
Zorigaitzezko Euskadi!...

Berritz ohiko irrintzin hura badoala mendiz mendi.
Gure herrian burrunba tzarra ez dadin geiago adi:
Ezin hilezko gure Euskadi berritz ere atzar bedi;

Jainkoa lagun, bai berpitz hadi,
Arbaso gaitzen Euskadi!

Larresoron, ...-3-3-37.

“Biziaren olerkia” p. 26